

РАЗВИТИЕ НА ЗАНАЯТИТЕ В ПАВЛИКЕНИ ПРЕЗ ПЪРВАТА ПОЛОВИНА НА ХХ ВЕК

НЕЛИ ЦОНЕВА

След Освобождението през 1878 год. Павликени се развива като естествен стопански, административен, търговски и транспортен център в плодородната долина на р. Росица. В резултат на вътрешни миграционни процеси и аграрния преврат етническият облик на селището се променя изцяло. Павликени било заселено с будни български домакинства от съседните села, както и от балканджийските райони около градовете Габрово, Търново, Дряново и Севлиево. Разположено на кръстопътя на важните търговски пътища между р. Дунав и Стара планина, само за едно десетилетие, в условията на свободна България, селището става център на околните тридесет села.

Определянето на Павликени за околийски център през 1894 год., организирането на ежеседмичен пазар на животни и на селскостопанска и занаятчийска продукция през 1896-97 год., както и откриването на ж.п. гара Павликени през 1899 год. са трите основни фактора за цялостното развитие на селището. Не без значение е и предприемчивостта и трудолюбието на новозаселилите се българи – християни. Цялостното развитие на Павликени се доказва и с постепенното увеличение на жителите му. От около 100 домакинства с 580 души население през 1880 г., през 1887 г. жителите стават 1182, през 1890г.- 1314, през 1900 г.- 1744, през 1926г. – 1906, а в навечерието на Втората световна война са около 5000 души. (1)

Основен поминък за жителите на Павликени в първите години след Освобождението е селското стопанство. До края на XIX век с него се препитават 96-97% от местното население. С развитието на стопанската структура относителният дял на заетите със земеделие и животновъдство постепенно намалява и в края на Втората световна война те са около 65 %. Землището на селото през 1897год. е 32 796 дка, от които 24 664 дка е обработваемата площ. Тя била разделена на 2934 парцела, средно на парцел по 8,4 дка земя, които били собственост на 668 притежатели. Едва 70% от общата площ земя била притежание на новите жители на Павликени – това са 23 984 дка земя, а останалите 30% били паракендентни имоти на земеделци от други съседни села. (2)

През първата половина на ХХ век занаятчийско - индустриалното производство на Павликени е на второ място по обем и по брой на ангажираните жители.(3) Поради силното развитие на земеделието в района занаятчиите в селището преработват предимно земеделска и по-малко животинска продукция, изработват или ремонтират селскостопански машини

и инвентар, произвеждат предмети за бита, храни, облекла и обувки, извършват разнообразни занаятчийски услуги на местното население.

Първоначалното развитие на занаятчийското производство в Павликени не се отличава съществено от същото, характерно за цялото Търновско окръжие. В публикуваното Изложение за състоянието на Търновски окръг, изнесено на сесия от окръжния управител през 1903 год., развитието на занаятите изглежда така:

“ЗАНАЯТИ. Особен напредък в никой от занаятите, които се работят в окръжието, не се забелязва, а напротив, много от цветущите някога занаяти сега са отпаднали и продължават да отпадат. Причините за това са изменилите се условия на живота. Тези обаче условия с донасянето упадъка на едни занаяти трябваше да донесат повдигането на други. Едно слабо прогресирване, може би, може да се забележи в кундурджийството и в шивачеството, но то е един много миниатюрен напредък по отношение големия упадък на другите занаяти. Ако за голяма пречка на това се посочва голямата конкуренция от европейски стоки, но и немалко за това способства консерватизмът на самите наши индустриалци, който консерватизъм им пречи да се водят от началото – да следят развитието вкуса на купувачите и да го угаждат с произведенията си, а не обратното, както ще правят те.

Главните занаяти, които се упражняват в окръжието, са: кундураджийство (чехларство), шивачество, бояджийство, грънчарство, ножарство, мутафчийство, дърводелство. Ако произведенията им от тия занаяти би били подобрени в здравина и елегантност, то те могли биха да се развият и да цъфтят. Освен горните едва се крепят и следующите занятия: кожухарство, ковачество, стругарство, табачество, златарство, чаръкчийство и други някои.” (4)

Подобни оценки за състоянието на занаятчийството прави и управителят на Търновски окръг Т.Н.Байчев в Изложението си за 1906 год.: “От Освобождението ни до сега занаятите претърпяха голяма промяна. Всичко, що бе старо, първобитно в тях, отстъпи място на новото, модерното. Тези от занаятите, продуктите на които ставаха непотребни за новия живот на свободния българин, почти изчезнаха.” (5)

Развитието на фабричната индустрия и изискванията на новото време в следосвобожденска България налагат необходимостта да се търсят нови пътища за развитие на занаятчийството. Оценявайки важността и необходимостта от развитието на различните занаяти, местната административна власт се ангажира с различни инициативи. В доклад на окръжния управител от 1908 год. четем : “Между другите мероприятия за подобрението на занаятите добре би било да се открият безплатни курсове, в които сегашните занаятчии да могат да получават по-основни и модерни познания по занаятите си от подготвени специалисти. За тази цел Окръжният

съвет трябва да даде подкрепата си, като ежегодно предвижда в бюджета си известен кредит.” (6)

Със занаяти и занаятчийско производство в Павликени се занимават предимно преселниците балканджии. За разлика от другата основна група на преселници от съседните села на Търновския край, които се препитават предимно от земеделие и животновъдство, тези които идват от планинските и полупланински села на Габровско, Дряновско, Севлиево откриват своите първи търговски и занаятчийски работилници в Павликени. Мотивирани от възможността да се занимават както със земеделие, така и със занаятчийство, улеснени от оформилия се Павликенски пазар, където да пласират стоката си, семействата от Балкана се установяват в Павликени с много надежда.(7) По-заможните купуват дворове и започват да строят къщи в района около църквата и площада на селището. Къщите им са типични за епохата – двуетажни, изнесени непосредствено на улицата с търговска цел, с дюкян на първия етаж и стаи за битуване на семейството на втория; с малки китни балкони, надвесени над улиците и с потънали в зеленина сенчести дворове зад къщата. За находчивостта на новите преселници – балканджии разказват и първите летописци на Павликени –Р.Русанов и Ив.Ванев:

РАЗВИТИЕ НА ЗАНАЯТИТЕ В ПАВЛИКЕНИ ПРЕЗ ПЪРВАТА ПОЛОВИНА НА XX ВЕК / РЕЗЮМЕ /

През първата половина на XX век занаятчийското производство в Павликени е на второ място по обем и по брой на ангажираните жители . Поради силното развитие на земеделието в района занаятчиите в селището преработват предимно земеделска и по-малко животинска продукция, изработват или ремонтират селскостопански машини и инвентар, произвеждат предмети за бита, храни, облекла и обувки, извършват разнообразни занаятчийски услуги на местното население.

Със занаяти и занаятчийско производство в Павликени се занимават предимно преселници балканджии. Идвайки от планинските и полупланински села на Габровско, Дряновско и Севлиево в Павликени те откриват своите търговски и занаятчийски работилници. За развитието на занаятите допринася и оформилият се Павликенски пазар, където майсторите пласират стоката си.

Конкуренцията на индустриалното производство и на вносните и евтини европейски стоки, липсата на достатъчно капитали и на лесно достъпен

кредит, както и ниското технологично ниво на занаятчийското производство за някои от собствениците на занаятчийски работилници се оказват сериозни пречки за по-нататъшното им развитие. Проблемите, пред които се изправят майсторите занатчии, пораждаат необходимостта от обединение и взаимопомощ. С тази цел се създава професионална организация, която да отстоява интересите им.

Общото занаятчийско сдружение в Павликени се създава през 1923 г. съгласно Закона за организиране и подпомагане на занаятите (1910г). В него първоначално членуват около 40 майстори - занаятчии. През 40-те години на XX век техният брой в Павликени достига 169 с общо 332 занаятчийски работници – калфи и чираци. Занаятите, които се развиват са: коларо – железарство, медникарство, тенекеджийство, бъчварство, дълводелство, обушарство, кожарство, шивачество и много други. Сред майсторите има и хлебари, месари, бозаджии, халваджии, бръснаро-фризьори и др.

След Втората световна война занаятчиите в Павликени се обединяват по браншове в Занаятчийски Трудово Производителни Кооперации.

НЕЛИ ЦОНЕВА